

ПІДТРИМАНЕ ПРОЖИВАННЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЛЮДЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Семененко Леся

У сучасних умовах реформування системи соціальних послуг в Україні особливої актуальності набуває забезпечення повноцінної участі людей з інтелектуальними порушеннями у житті громади. Тривале домінування інтернатної системи призвело до соціальної ізоляції, обмеження самостійності та залежності від інституційного догляду. Натомість сучасні підходи у соціальній роботі орієнтуються на деінституціалізацію, підтримку життя у громаді та право людини на самовизначення. У цьому контексті підтримане проживання розглядається як важливий механізм соціальної інтеграції, забезпечення самостійного життя та психосоціальної підтримки людей з інтелектуальними порушеннями. Відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, люди з інтелектуальною інвалідністю мають право на незалежне життя та включення у громаду нарівні з іншими [1]. У сучасних дослідженнях соціальна інтеграція пов'язується з якістю життя, автономністю, соціальною участю та суб'єктивним благополуччям людини [8].

Метою публікації є аналіз підтриманого проживання як чинника соціальної інтеграції та формування життєстійкості людей з інтелектуальними порушеннями.

Сьогодні соціальна інтеграція означає не просто проживання людини серед інших людей, а можливість бути повноцінною частиною життя громади: спілкуватися, навчатися, працювати, користуватися різними послугами, підтримувати соціальні зв'язки та реалізовувати власні потреби й інтереси. Водночас люди з інтелектуальними порушеннями часто стикаються як із внутрішніми бар'єрами – труднощами комунікації, дефіцитом адаптивних навичок, страхом нових ситуацій чи сформованою «навченою безпорадністю», – так і із зовнішніми: стигматизацією, гіперопікою, недоступністю середовища та обмеженими можливостями працевлаштування [2; 3]. Поєднання цих чинників формує явище «подвійної ізоляції».

Підтримане проживання – це комплексна соціальна послуга, спрямована на забезпечення максимально самостійного життя людини у громаді за умов необхідної підтримки. На відміну від інтернатних закладів, така модель базується на індивідуальному підході та розвитку автономності. У європейській практиці поширеним є принцип: «стільки самостійності, скільки можливо, і стільки підтримки, скільки необхідно» [1; 5]. Для кожної людини формується індивідуальний план підтримки з урахуванням її потреб, можливостей та життєвих цілей. Саме підтримане проживання сприяє зменшенню соціальної ізоляції, розвитку соціальних навичок, участі у житті громади та підвищенню якості життя [2; 6]. Підтримане проживання також пов'язане з формуванням життєстійкості, яку доцільно розуміти як здатність людини адаптуватися до життєвих труднощів, підтримувати соціальні зв'язки та реалізовувати власний потенціал. Важливу роль у цьому процесі для людей з інтелектуальними порушеннями відіграють стабільне середовище, підтримуючі взаємини та соціальна включеність [2].

У міжнародній практиці існують різні моделі підтриманого проживання: окремі квартири, групові будинки, транзитне проживання та тренувальні квартири. Їх спільна мета – допомогти людині жити максимально самостійно та бути частиною громади. У Швеції поширена модель незалежного життя. Людина живе у звичайній квартирі чи будинку, як і інші мешканці громади, а необхідну допомогу отримує лише тоді, коли вона справді потрібна. Наприклад, асистент може допомагати з побутом, покупками, організацією дня або супроводом на навчання чи роботу. Важливо, що людина сама бере участь у прийнятті рішень щодо власного життя. Такий підхід допомагає розвивати самостійність, впевненість у собі та активніше включатися у життя громади – навчатися, працювати, спілкуватися, відвідувати різні заходи [5].

У Німеччині існують різні моделі підтриманого проживання. Однією з них є приклад м. Урсберг. Це своєрідне «соціальне містечко», де на одній території поєднані житло, майстерні, місця зайнятості, дозвілля та служби підтримки. Люди з інтелектуальними порушеннями живуть у невеликих будинках або квартирах і можуть

отримувати постійну допомогу фахівців. Така модель створює безпечне середовище та особливо підходить людям, які потребують більшого рівня підтримки [6]. Інша німецька модель (м. Пірмазенс) більше орієнтована на самостійне життя у звичайному міському середовищі. Люди проживають у квартирах у різних районах міста, а соціальний працівник чи асистент приходять лише за потреби. Людина з необхідною для неї індивідуальною підтримкою користується транспортом, магазинами, послугами громади, навчається організовувати побут і підтримувати соціальні контакти. Така модель сприяє розвитку незалежності та кращій інтеграції у суспільство [7].

Тож підтримане проживання є не лише альтернативою інституційному догляду, а комплексним механізмом формування життєстійкості та соціальної інтеграції людей з інтелектуальними порушеннями. Сучасні моделі послуги демонструють перехід від системи опіки та ізоляції до підходу, заснованого на правах людини, підтримці незалежного життя та соціальній участі. Подальше дослідження буде спрямоване на аналіз українських практик та факторів ефективності інтеграції у межах послуги підтриманого проживання.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: Міжнародний документ від 13.12.2006 р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_g71 (дата звернення: 28.03.2026).
2. Катеринич А. А. Проблеми соціальної інтеграції молодих людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, науковий журнал «Ввічливість. Humanitas», 2023. С. 189-198. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.10>
3. Імереллі Р., Кравченко Р., Майорова Н. Посібник для законних представників людей з інтелектуальною недостатністю та психосоціальними розладами з питань захисту прав, опіки та піклування. Київ : ВГО «Коаліція». 2011. 164 с.
4. Шведська модель незалежного життя. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://uhri.com.ua/shvedska-model-nezalezhnogo-zhyttya> (дата звернення: 11.05.2026).
5. Bigby C. Social Inclusion and People with Intellectual Disability and Challenging Behaviour: A Systematic Review. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*. 2012. Vol. 37(4). P. 360–374.
6. Dominikus-Ringeisen-Werk. Ambulant betreutes Wohnen URL: <https://drw.de/betreuungsangebote/wohnen/ambulant-betreutes-wohnen-abw> (дата звернення: 11.05.2026).
7. Heinrich Kimmle Stiftung. About us. URL: <http://www.hk-stiftung.de/aboutus.html> (дата звернення: 11.05.2026).
8. Schalock R. L., Keith K., Verdugo M. A., Gómez L. E. Quality of Life Model Development and Use in the Field of Intellectual Disability. *Enhancing the Quality of Life of People with Intellectual Disabilities*. 2011. P. 17–32. DOI: 10.1007/978-90-481-9650-0_2.